

TOMÁŠ HUDÁK

AMERIKÁNI

MARENČIN PT

**Venované všetkým, ktorí v túžbe po lepšom živote
a šťastí opustili svoje domovy a priateľov.**

TOMÁŠ HUDÁK
AMERIKÁNI

MARENČIN PT

Vydanie knihy z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia.

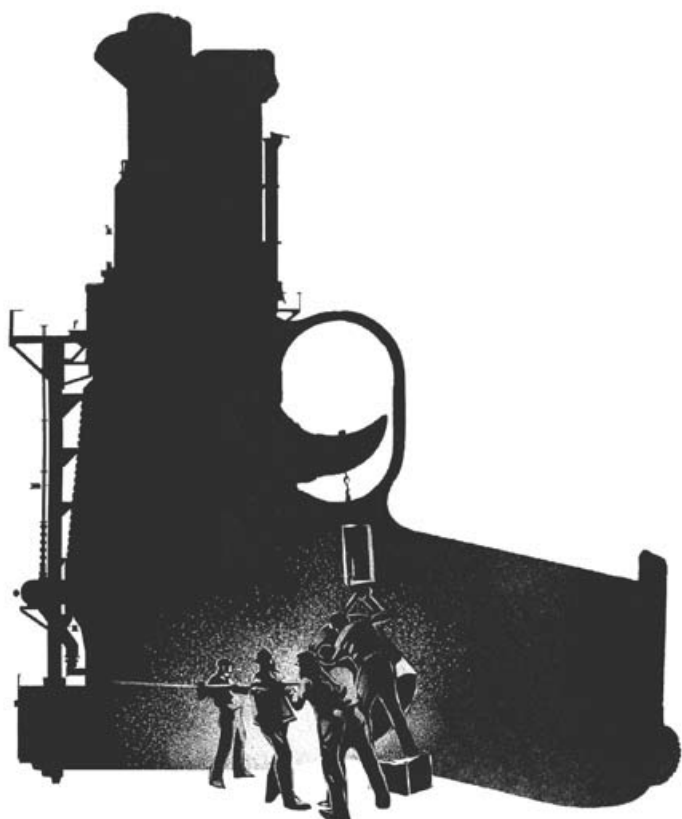
Copyright © Tomáš Hudák, 2025
© Marenčin PT, spol. s r. o., Bratislava, 2025
Jelenia 6, 811 05 Bratislava
marencin@marencin.sk www.marencin.sk
Cover © František Hříbal
Cover Illustration © František Hříbal
Illustration © František Hříbal
Layout © Marta Blehová
1099. publikácia
1. vydanie

ISBN 978-80-569-1363-5 (viaz.)
ISBN 978-80-569-1364-2 (ePDF)
ISBN 978-80-569-1365-9 (ePub)

Kec še Slovak het do šveta poberal,
na valale pri jarečku zavolal,
zavolal on na valale po dvakrát:
Zbohom, ocec, zbohom mati, šestra, brat.
Povedz mne ti, moj valale široki,
či ce uzrem o dva abo tri roki,
či ja budzem ešči vidzic moju mac,
či mne budze moja mila milovac.

(slovenská vysťahovalecká)

I.
VZBURA NA SÁHSAJDE

„Aj, picsába,“ zasipel Andy, keď si ostrím britvy zarezal do kože pod lícnou kosťou a v bielej pene sa začervenal cícerok krvi. Bol nervózny a už teraz ľutoval, že sa začal holiť. Bolo niečo po piatej a čím viac sa blížil začiatok smeny v oceliarniach, tým menej si bol istý tým, čo sa s Jožom Repom a Goranom chystali urobiť. Je krv zlé znamenie? Odohnal tú myšlienku radšej preč. Nakoniec, porezal sa presne na mieste, kde mal stále malú jazvu, ktorá mu pripomínala deň, keď prvýkrát videl svoju ženu nahú. To nemôže byť zlé znamenie. Pretrel si britvu o kúsok novínového papiera na kolenách a pokračoval v holení. „Nepodrež sa mi,“ ozvala sa Anna od kachľovej pece, kde už dobrú chvíľu vrela voda na pirohy. Bublajúce kvapky vyskakovali z hrnca a prskali po dopade na rozhorúčenú platňu piecky. Ten zvuk mal rád. Upokojoval ho. Keď zavrel oči, mal pocit, že je späť doma, v tom učupenom domčeku so slameňnou strechou v Bakši. Bol to zvuk nedele, keď po omši spolu s bratmi nedočkavo čakali, kým mama položí na stôl halušky.

V zrkadielku, ktoré si pridržal pri tvári, na chvíľu zbadal hompálajúce sa Annine boky. Boli to už tri mesiace, čo sa naposledy milovali. Jemne spotené vlasy sa jej lepili na krk a pod rozopnutou halenkou do seba narážali stále pevné prsia, ktoré od tehotenstva oťaželi a ešte viac sa zaguľatili. Mal chuť vstať a prekvapíť ju ako na Vianoce napenenou holiacou kefkou, keď ju zatlačil do rohu kuchyne a napriek tomu, že sa bránila z celých síl, zamazal jej nabielo tvár. Ešte týždeň páchla po holiacom mydle od Williamsa, ktorým sa tu holil asi každý

robotník. Tvár jej vtedy utrel do jej nočnej košeľe. Bola to noc, keď počali druhé dieťa. Anna rada žartovala, že ak bude chlapec, mali by ho pomenovať William, lebo za svoje počatie vďačí práve tomuto smradľavému mydlu. Nemal tieto žarty rád. William bolo írské meno a zosobňovalo preňho všetko, čo na svojich írskych bossoch v oceliarnach z duše nenávidel. Jeho prvorodený, ktorý už mal dva a pol roka a hral sa v rohu so starým hrncom, dostal meno po otcovi. Pokrstili ho Ondrej. Ani András, ani Andrew. Ak bude druhé dieťa chlapec, bude Štefan. Po bratovi, s ktorým si doma, v starej vlasti, najviac rozumel.

Andy si opláchol tvár vo vandliku, vstal, otvoril dvere do dvora a vyšplechol naň zapenenú vodu. Na chvíľu sa zahľadel smerom k rieke, za ktorou ožarovali oblohu plamene z pokojne bafkajúcich vysokých pecí na severnej strane Monongahely. Do začiatku nočnej smeny ostávala necelá hodina. Vedel presne, čo sa tam teraz deje. Ondro Dudák na severnej strane práve priložil posledný koks do dvojky pece, aby po deviatej mohli odpichovať železo. Predák Murphy, ktorý mal na starosti aj Goranovu skupinu na južnej strane, si práve teraz vyšiel zapáliť. Pri bessemeroch a „oupenhartkoch“, ako slovenskí robotníci volali martinské pece, si tak chlapi aspoň na desať minút vydýchnu. Pri tej predstave dostal aj on chuť na dohán, a keď sa vrátil dnu, rovno si odšúľal z rolky, ktorú mal ešte od Miša Bodnára.

„Nezačni to teraz žuvať, už to mám hotové,“ povedala Anna, ktorej tento amerikánsky zlozvyk chlapov z hút nevoňal. Jednak neznášala to odplúvanie chrchľov tabaku do vedra pri stole, a potom, Andymu ešte dl-

ho po dožití smrdelo z úst, v ktorých navlhnutý tabak farbíl zuby do hnedá. „Radšej si zapál,“ povedala, keď precedila pirohy cez rajtu a naplnila nimi vajling až po spodnú rysku. „Zase toho bude málo,“ povzdychla si pre seba. O hodinu dôjdu z dennej smeny vyhľadovaní bordingoši, ktorí teraz obývali hornú izbu, a je možné, že bude musieť ešte dovárať.

„Mali by sme už niekde kúpiť tú kolísku,“ začala Anna, aj keď vedela, že peniaze boli teraz pre Andyho citlivá téma. „Bola som pozrieť tú u Jolany, ale veľa za ňu pýta,“ pokračovala. „Koľko?“ opýtal sa Andy, ktorý bol ale myšlienkami niekde úplne inde. Tlačil do seba pirohy a myslel na to, o koľko peňazí ho už Murphy a celá tá írská banda za tie roky ošklbali.

„Tri doláre,“ odvrkla Anna od pece, pri ktorej chystala Andymu sendvič do dinerky. „Vravela som jej, že je to veľa. Tá kolíska drží len tak-tak. Ale z ceny nepopustí. Všetci teraz obracajú každý cent dvakrát,“ pokračovala bez toho, aby si overila, ako sa Andy tvári.

„Uhm,“ zahundral si Andy pre seba. Anna položila malého Ondríka na lavicu k stolu a strčila mu pod nos miskú s pirohami. „Houúce,“ zakvílil cez plné ústa, ale sladké cesto žul napriek páleniu ďalej. „Pofúkaj si,“ povedal Andy stroho synovi a prebehol mu rukou po vlasoch.

Sám však jedol náhlivo a cítil, že mu strach začína zvierat žalúdok. Vedel, že ten pocit príde, ale netušil, že bude taký intenzívny. Ešte stále mohol všetko odvolať. Stačilo by o pol hodinu v krčme povedať Goranovi, že do toho nejde. Ibaže Andy nechcel cúvnuť. Vedel, že spravodlivosť je na ich strane a keď niečo nespraví

teraz, na jeseň bude ešte horšie. Po fabrike sa už otvorene hovorilo o tom, že ak sa odbory nedohodnú, bude štrajk. A to by znamenalo znovu odstaviť pece, a prejsť na čiastkové smeny, alebo nerobiť vôbec. A teda žiť znovu z ruky do úst a zadlžiť sa ešte viac. Peniaze, čo stihol naposelať domov, mal isté, ale od Vianoc už neušetril ani dolár. Vojna sa skončila len nedávno a štyri roky neprišiel žiadny nový robotník loďou. Bolo málo bordingošov. Aj tí, ktorých ubytovali oni, neprišli zo starej vlasti, ale z iných amerických miest či Kanady.

Peniaze, uložené na horšie časy, sa prejedli cez pandémiu španielskej chrípky, ktorá zmietla zo sveta veľa slovenských prisťahovalcov. Do spolku svätého Antona z Padui, v ktorom tu boli združení takmer všetci robotníci z južnej osady, už meškal s členským poplatkom dobré dva mesiace. To ho škrelo. Naopak, nerád platil poisťovniam. O to viac ho hnevalo, že sa na nich priživujú ešte aj tí írski darmožráči. Kým boli s Annou len dvaja, trápilo ho to menej. Teraz, s jedným dieťaťom v dome a s druhým na ceste, ho to zožieralo takmer každú noc.

„Ešte som videla jednu u Kolesára, ale chcel za ňu zálohu jeden dolár dopredu, aby nám ju zabezpečoval. A výplatu máš až o týždeň,“ opáčila, či náhodou Andy predsa len nemá niekde odložený dolár navyše. O tom, aké rôzne druhy kolísok ponúkajú Frank&Seder vo svojom obchode na Smithfield Street, mu radšej ani nehovorila. Andy jedol a myslel na Murphyho, ktorý si práve teraz niekde v údržbárskej hale prerátaval peniaze, ktoré predáci povyberali za tento týždeň od Slovákov, Poliakov, Chorvátov a Maďarov len na ich šichte. „Sanavabič,“

precedil cez zuby. „Nekľaj, a ešte vo Veľkom týždni!“ zahriakla ho Anna, keď mu položila dinerku na stôl. „Kolesár má jediný pochopenie, vie, že peniaze nerastú na strome,“ bránila starého Jožka Kolesára, ktorý mal na Carson Street malý obchodík so všetkým. „A nehltaj to tak, bude ti zase zle,“ dodala a išla si k zrkadlu napraviť vlasy a zapnúť halenku. O pol hodinu dôjdu chlapi a nemala rada, keď jej civeli do výstrihu. „Čo sa deje, Anderku?“ opýtala sa od zrkadla. „Ty ma vôbec nepočúvaš,“ posťažovala si. Videla jeho ustarostenú tvár. „Na nájomné som odložila, aj na uhlie. Mäsiarovi dlžíme tri doláre, v obchode som dlh vyrovnala,“ začala vyratúvať, v presvedčení, že sa Andy trápi pre peniaze. „Do Veľkej noci už nejako vydržíme, a po nej už máš výplatu,“ podišla k nemu a prehrabla sa mu vo vlasoch.

Andy vstal od stola, a pripálil si papierikom z pece fajku. Tak rád by jej povedal, čo mu posledné týždne nedalo spávať. Ako každé dva týždne odovzdáva z výplaty dva doláre, a niekedy aj viac, Írom. Ako výpalné za to, že vôbec môžu na ich smene robiť. Ako Íri vyhodili Harčárika, Szabola a Sojčáka len preto, že odmietli do tohto „fonde“, ako to Murphy vznešene nazval, platiť. Vraj sa z neho kupujú rukavice a bagandže a čiapky pre robotníkov. Nikdy nič také nevideli. Fond je len na zakrytie tých špinavostí pred vedením fabriky, ktoré vraj proti vykorisťovaniu oficiálne bojuje. Veď stačí výpalníkov nahlásiť. Kiež by to bolo také jednoduché. Po fabrike sa šírili historky o tom, ako dopadli tí, ktorí nahlásili vedeniu nejaký priestupok svojho predáka. Palimu Andrejčákovi vopchali prst do roztaveného železa. A ako nakoniec skončili Harčárik a tí dva-

ja? Na železnici, kde drú za polovičný plat, lebo táto írsky pliaga je medzi sebou v Pittsburghu prepojená od Južnej strany až do Braddocku. Nezobrali ich ani len v Homestead k tavičom, aj keď ich vtedy súrne zháňali. Lebo sa o to Murphy a Collins postarali. Žiadny predák už k sebe nevezme „špinavých Hunkies“, ktorí nerešpektujú Írov.

„Pôjdem už,“ povedal, keď vyklepal tabak z fajky a prefúkol trúbku. Prehodil cez seba kabát, nasadil si klobúk a vzal zo stola dinerku. Načiahol sa cez stôl k malému Ondrovi, pobožkal ho a ukradol mu z misky ešte jednu pirohu. Vytiahol z vrečka nohavič dolár a dal ho Anne do rúk. „Zabešteľuj u Kolesára tú kolísku, nech dočká do budúcej soboty,“ povedal jej a pobožkal ju na líce. „Lúbim ťa, Handičko,“ zašepkal jej do ucha a pozrel jej do očí. „Keby som ráno nechodil, neľakaj sa, chcem ísť do dáhtaunu,“ vymýšľal si pre prípad, že by nočná akcia nedopadla dobre. „Nebud' dlho, budeš sa potrebovať vyspať,“ povedala a utrela mu kúsok mydlovej peny, ktorá mu po holení ostala na vlasoch pri uchu.

Andy vyšiel do chladnej noci. Mary Street, na ktorej bývali, sa zvažovala smerom k Dvadsiatej siedmej, na ktorú sa z ich strany vchádzalo popod železničný podjazd vedľa budovy Cunninghamových sklární. Keďže ešte nemala pouličné lampy, bola tmavá ako pôjd. Pustil sa dole ulicou, ale nezabočil na drevené schody, ktoré by ho zo svahu dostali priamo dole na Carson Street, a potom rovno k hlavnému vchodu do fabriky J&L, z ktorej komínov sa valili kúdoľe dymu. Pobral sa krížom k mostu Brady Street, aby sa ešte zastavil v krčme u Zoglmana. Diabol už otvoril svoje ústa, ako vravie-

vali starí chlapi, keď vo fabrike začali nalievať roztavené železo do bessemerov a obloha sa nad South Side na chvíľu sfarbila do červena. Mal necelú polhodinu, aby sa hlásil na bráne.

Vonku jemne snežilo a on cítil, ako sa mu nohy stále hlbšie zabárajú do snehu. Akoby mu ten nepokoj sedel na pleciach. Mal pocit, že so sebou vláči metrák pšenice. Až teraz to naňho celé doľahlo. Čo ak si to Jožo Repa rozmyslel a nepríde? A čo ak Gorana predáci zlomili a je len nasadený agent od nového intendanta, ktorý potrebuje poprepúšťať sympatizantov štrajku? Čo ak Íri zistia, kto to bol, a začnú sa mstiť všetkým na smene? Riskoval priveľa, ale to vzrušenie z toho, čo malo prísť, odháňalo všetky myšlienky na prípadné zlyhanie. Budú predsa traja na jedného. Stať sa môže všeličo, ale prinajhoršom utečú. Za skladosť s náradím, kde má Murphy svoju búdku, je tma a je tam vždy veľa dymu z vyliatych oceľových ingotov, ktoré smerujú na valcovňu. Miesto vybrali dobre. A budú mať predsa vrecia na hlavu.

Naposledy sa Andy bil ešte na lodi, a to je dobrých šesť rokov. Niežeby si neveril, sily mal za troch. Občas sa pristihol pri tom, ako si pri kúpaní ohmatáva svoje tvrdé bicepsy a vypracované brucho. Roky driny v oceľiarniach sa síce podpísali na jeho mentálnom zdraví, ale telo mal v najlepšej fyzickej kondícii. Mohli za to najmä prvé mesiace v Amerike, ktoré strávil nakladaním rozdrveného kovového šrotu na vozíky smerujúce do bessemerov. Viac sa vo fabrike namakali už len chlapi na koksárni, kde sa spiekalo uhlie do vysokých pecí. Ako raz napísal do listu rodičom, lopatou za ten čas prehádzal polovicu Tatier.

„Servus, Andy,“ začul zrazu z tmy pred sebou. „Pochválen, pán farár,“ pozdravil pátra Barlocka, ktorý mal namierené ku kostolu. Celý deň tam prúdili ženy z okolia zložiť svoje starosti k zahalenému predveľkonočnému krížu, ktorý sa mal už v sobotu znovu odkryť. Ich modlitby sa končili poväčšine vždy rovnako: Nech sa mi aj dnes vráti muž z fabriky celý a zdravý. Po šiestej sa kostol zamykal, ale keď mal kostolník šichtu v oceľiarniach, chodil s kľúčmi zatvárať sám farár. Aj teraz vyšiel rad na neho.

„Prídeš v piatok spievať pašie?“ opýtal sa farár, kým sa im zladili kroky. „Krivý Lacko mal nehodu, nemôže,“ pokračoval, keď nedostal odpoveď. „Viem, privalil ho plech na valcovni,“ prikývol Andy. „Tak prídeš?“ dobieďal farár, ktorý vedel, že Andy mal spomedzi chlapov sediacich hore na koruši najlepší hlas. „Keď budem zdravý,“ zahundral Andy neisto a silene si odkašľal. Chvíľu kráčali vedľa seba bez slova. „Andy, si rozumný človek. Dostalo sa mi do uší, že chlapov vo fabrike svrbia ruky. A hotujú sa na Írov,“ začal páter vážnym hlasom. „O ničom neviem,“ snažil sa Andy odpovedať čo najpresvedčivejšie. „Viem, čo sa vo fabrike deje. Diabol má prsty všade, ale netreba zísť z božej cesty,“ pokračoval páter hlasom, ktorý znel ako z kazateľnice. „Násilie nikdy nič nevyriešilo,“ povedal kňaz, keď zastali pred krčmou u Zoglmannu na Carsonovej ulici. „To sú len plané reči,“ odpovedal Andy. „Sme v cudzej zemi, ale s Bohom na našej strane. Načo sa mu teraz sprotiviť hriechom?“ pozrel sa mu farár priamo do očí. „Peterčák vraj mal reči pri pálenke,“ nadhodil páter, lebo vedel, že na svojho bratranca bol Andy citlivý. „Terči toho na-

rozpráva,“ odvrkol.„Vieš, že skôr či neskôr sa mi chlapi prídu vyspovedať,“ zakončil páter.„Držte sa Boha, každá iná cesta vedie do pekla,“ dodal a pobúchal Andyho po pleci. „Zbohom,“ zakričal Andy za farárom.

Držte sa Boha, zahundral si popod nos. Akoby to isté nevraveli aj írski farári. Otrepal si z kabáta sneh a vošiel do krčmy. Mal tento podnik rád. Pekný vysoký zdobený zadný bar a mosadzné zábradlia mu dodávali punc noblesnosti, na akú z domácich krčiem v starej vlasti nebol zvyknutý. Na stenách sa vynímal rad parohov a malieb s poľovníckymi motívmi, ktoré boli v každom dobrom salóne prakticky povinné. Aj keď túto putiku vlastnili Nemci, bolo tu počuť najmä slovenčinu, maďarčinu a poľštinu. Obsadené boli len štyri stoly. Bolo predsa len pred koncom smeny. Polhodinku po siréne z fabríky tu nebude jediného voľného miesta. Andy kývol hlavou na mladého čašníka za barom, ktorý mu rovno nalial za pohár whisky. Stretnutie s farárom ho trochu rozrušilo. Nebál sa toho, že by Terči, ako jeho bratrancovi všetci familiárne hovorili, niečo prezradil farárovi. Je pravda, že pri poháriku si vedel pustiť ústa na špacír, ale chlapské veci boli u neho zamknuté na desať závor. Bratňak, ako mu vravel, navyše nevedel o celom pláne. Andy ho do toho nechcel hlbšie zatahovať. Bol predsa len jediným z pokrvnej rodiny, koho Andy v Amerike mal, a keby sa stalo niečo jemu, Terči sa mal postarať o Annu. Čím menej vedel, tým menej by musel zatĺkať, ak by sa nebudaj niečo pokazilo.

Viac ho nahnevali pátrove reči o hriechu. Nepreviňovali sa proti Bohu skôr títo írski bastardi, keď okrádali rodiny, pre ktoré bolo tých pár dolárov z fabríky

všetko, na čo sa tu mohli spoľahnúť? Ako sa držali Boha oni? Koľkokrát stretol Murphyho, ako vychádzal z kostola Svätého Malachiaša, ktorý mali írski katolíci na južnej strane rieky len kúsok od toho slovenského, medzi dvomi traťami železníc. V drahom obleku, na ktorý sa mu nechtiac skladali všetci slovenskí robotníci pod Washingtonským kopcom, sa špacíroval s bradou hore, akoby bol rodina so samotným pánom Laughlinom. A kým sa oni tlačili v nájomných bytíkoch pozdĺž Carson Street a na svahoch starého Birminghamu, ich bossovia už vlastnili svoje domčeky hore na Mount Washington, kam ušli pred špinou a začmudeným vzduchom z údolia. Za čo ďakoval Bohu Murphy? Za hlúpych Slovákov, aby ich bolo čo najviac a aby si čo najdlhšie nechali rúbať drevo na chrbtach?

Whisky ho príjemne štípala v hrdle. Pozrel sa na veľké nástenné hodiny na bare. O desať minút sa mala začať smena. O desať minút dostane Murphy odpoveď od Boha, ku ktorému sa modlia Slováci v kostole u Svätého Matúša. Snažil sa upokojiť. Hluk z krčmy k nemu doliehal, akoby bol z inej miestnosti. V hlave mu búšila krv a mal pocit, že mu je trochu nevoľno. Snažil sa ešte raz si prejsť celý plán. Presne o šiestej, ako sirény ohlásia koniec smeny, nastane na chvíľu v tom obrovskom mravenisku oceliarní bezvládie. Stovky robotníkov sa pohnú smerom k bráne a ďalšie stovky sa budú hrnúť na uvoľnené miesta pri peciach, konvertoroch a pásoch v zlievarni a valcovni. Murphy, predák z dennej šichty, si vyzdvihne vo svojej búde obálku s peniazmi, ktoré za tento týždeň vyzbieral od chlapov zo svojej smeny. Toto všimné, vynútené predákmi na všetkých pracovis-

kách, si ale Murphy nenechá. Odovzdáva ho ako každý predák svojmu bossovi, ktorý celú výpalnícku sieť riadi z pozadia. Murphy, tak ako ostatní, dostáva len svoj podiel.

Práve jeho si Andy s kumpánmi vybrali ako cieľ svojej akcie, ktorá mala Írom odkázať, že s platením je koniec. Plán bol jednoduchý. Počkajú si na neho v údržbárskej hale, kde má svoju búdku, a prekvapia ho vo chvíli, keď ju bude zamykať. On, Jožo Repa a Goran. Hlavne na vysokého, takmer dvojmetrového Chorváta z ostrova Pag sa Andy najviac spoliehal. Tak ako oni aj Draževićovci čakali druhé dieťa a bol to práve Goran, ktorý sa na novoročnom stretnutí u Bodnára ako prvý ozval, že „fundy“ treba Írom zaraziť. Bol možno až príliš zapálený, čo Andy nemal rád. S horúcou hlavou sa robia chyby.

V stretávaní nespokojní chlapi pokračovali a nakoniec odhlasovali, že samotnú akciu vybaví Andy, Goran a Jožo Repa. Pre Jožka mala celá záležitosť aj osobný rozmer. Murphy mu za pol roka už trikrát zrazil z platu pokuty za údajné nenaplnenie normy na šichte. Repa pritom z Andyho skupiny drel najviac. Dôvod, prečo ho Murphy trestal, spočíval v niečom inom. Repa tu bol zo všetkých robotníkov najdlhšie, najlepšie hovoril anglicky, myslelo mu to a vedel sa obracať. Prispieval dokonca do slovenských novín Jednota, ktoré tu pre Slovákov vychádzali. Požiadavky odborov mal naštudované lepšie ako ktorýkoľvek z robotníkov, ktorí tu v posledných dňoch agitovali za únie. Poznal americké zákony, často sa s bossom hádal, keď od workerov vyžadoval niečo, na čo už nemal právo.

Murphy takýchto ľudí na smene nechcel. Vyhovovalo mu, keď si robotníci navzájom nerozumeli, a keď po anglicky nevedeli dať dokopy ani vetu. Občas sa síce hneval, keď mu na nejaký príkaz len opakovali „me no fustay“, ale v konečnom dôsledku mu to len hralo do kariet. Takí robotníci sa len ťažko mohli sťažovať, a veľa trestov vedel preto Murphy pred vedením vysvetliť údajným nedorozumením. To sa však nedalo, keď pred superintendantom obhajoval Slovákov Repa. Keď mu v januári Murphy zrazil takmer polovicu z platu za údajné neskoré príchody, pretiekol mu pohár trpezlivosti. Plán bol preto Murphyho vystrašiť, pripraviť ho o peniaze a postarať sa o jeho možné preradenie. A vyslať signál, že Slováci na tejto strane rieky Monongahely už Írom nedajú ani cent. Aj preto sa dohodli, že Murphymu navlečú na hlavu vrece a násilie použijú, len ak bude klásť odpor.

V krčme zavírzali dvere. Dovnútra strčil hlavu v zasneženej čiapke Goran. Poobzeral sa po osadenstve, a keď sa mu stretli oči s Andym, nenápadne žmurkol jedným okom. Takto sa dohodli. Bol to znak, že všetko ide podľa plánu. Goran znovu zmizol za dverami a pokračoval smerom k fabrike, kam mal prísť ako prvý. Repa, ktorému končila šichta, sa mal naopak zdržať na svojej smene. Niektorí totiž musel peniaze dostať z fabрики von ešte predtým, ako objavia okradnutého Murphymu.

Andyho to žmurknutie upokojilo. Goranova tvár totiž žiarila nadšením, ako tvár dieťaťa, ktoré sa už nevie dočkať sľúbeného dobrodružstva. Vylial do seba zvyšok whisky, nechal na bare peniaze a pobral sa tiež smerom k fabrike. Komíny Jones & Laughlin Steel Corporation

sa pred ním týčili ako pomníky tých, ktorí sa tu pre sny o lepšom živote a veľkolepom návrate do starej vlasti zodrali až na smrť. Čím viac sa blížil k múrom fabriky, tým černejší bol sneh na chodníkoch. Z každej ulice sa zbiehali stále viac a viac chlapov, ktorí opustili teplá svojich postelí, odtrhli sa z náručí svojich žien a detí a smerovali do útrob tohto oceľového mraveniska. Tu na dvanásť hodín prestanú byť manželmi či otcami a premenia sa na živé stroje, mechanicky a bez rozmyslu plniace úlohy, ktoré ich oceľová matka zadáva s neúprosťou vojnového generála. Už v nedeľu sa budú v kostoloch obracať k matke zmŕtvychvstalého Krista, no tu je ich kráľovnou Eliza. Tá matka všetkých vysokých pecí, ktorej dvanásťhodinový cyklus vládne ich životom, až kým ráno neopustia brány tohto molochu, ktorý z nich deň po dni vysáva život.

Andy mal zasnežené noci v oceliarnach rád. Vtedy sa vo fabrike kúrilo zo všetkého. Kúdele pary stúpali z roztaveného železa, z trusky, z rozhorúčených potrubí. Kuriči od pecí vybiehali na dvor v pravidelných intervaloch, a hádzali sa do snehu ako malé deti. Niektorí si snehovými guľami ochladzovali tvár a čas od času takéto ochladzovačky vyústili do snehovej vojny. Guľovačky, ktorá premenila dvor pred oceliarnou číslo dva na detské ihrisko. Snehové gule svišľali vzduchom a tlmené výbuchy taviaceho sa železa prerušovali nadšené pokriky chlapov a smiech, ktorým reagovali na každý presný zásah. „What the hell's going on here?!“ zahrmel väčšinou hlas nejakého írskoho predáka, ktorý sa vyšiel pozrieť, čo za bordel sa to na dvore deje. Chlapi sa previnili stavali na nohy, zbierali si zo zeme čapice,

oprašovali sneh z košiel a vracali sa do hál s potme-
húdsnym úsmevom na perách.

Andy sa prešmykol cez bránu ako myš. Náhlivo prešiel cez dvor a pred zlievarňou zahol do údržbárskej haly. Práve sa ozvala siréna, keď sa pritlačil za stenu skladu s náradím a snažil sa v tme a stúpajúcej pare zahliadnuť siluetu Murphyho zhrbenej postavy. Nervózne sa poobzeral po hale, ale ani Repu, ani Gorana tu ešte nevidel. Zrazu začul šramot kľúčov pri predákovvej búde. Murphy práve odchádzal. Skôr ako zvyčajne. S touto možnosťou nepočítali. Andy sa preto pohol smerom k zadným dverám skladu, aby sa mu dostal do cesty. Chcel sa schovať za plechovú skriňu, kde mali robotníci odložené oblečenie, ale zakopol o odložené lopaty. Tie zarinčali o rúry na zemi.

„Who’s there?“ zakričal smerom k dverám Murphy. Andy neodpovedal. „Boha Krista!“ zasipel pomedzi zuby. Kde sú Repa a Goran?! Oblial ho pot. Smrad všadeprítomného oleja mu vrazil do nosa a cítil, ako ho začína paralyzovať panika. Na zlomok sekundy mu hlavou preletela spomienka na to letné ráno na dvore doma, keď ho otec poslal do pitvora po tabak. Tak ako vtedy, aj teraz sa za ním načahovala z temného priestoru pred ním tá istá desivá tma. Dokonca na chvíľu zacítil vôňu čerstvo pomletej pšenice. Držte sa Boha! Slová farára sa mu zavrtali do mozgu ako britva do tváre pri večernom holení. Pomaly si nasadil na hlavu vrece od Heinza a zovrel päste.

Murphy sa pomalým krokom blížil k zadnému východu zo skladu. O pár sekúnd bude pri Andym. Nemôže ho nechať prejsť. Ten okamih sa už nezopakuje.

Teraz alebo nikdy. Poznal sa. O týždeň by sa na to už neodvážil. Odrátal si v duchu Murphyho kroky, a keď ho mal na rameno od seba, zahnal sa celou silou. Murphyho trafil presne do brady. Zavalitý Ír sa zvalil do skrine s náradím a s rachotom sa zošuchol na zem. Zachrčal a bolo počuť, ako sa snaží odpluť si. „Fuck!“ vyšlo z neho. V tej chvíli mal na hlave vrece a Andy ho privalil svojím telom. Kolenami mu priľahol ruky a snažil sa mu prešacovať vrecká.

V tom sa spoza skrine vynorila postava. Andy zvýskol od strachu. „Tsss,“ ukázal mu prstom Goran, aby bol ticho. Prezradiť sa svojimi hlasmi by bola tá najväčšia chyba. Andymu odľahlo. Najradšej by druhú natiahol rovno aj Goranovi, ale na to bude čas neskôr. Prstom naznačil, že nevie nájsť obálku s peniazmi. Murphy sa pod Andym začínal metať a chrčal, akoby sa dusil. Goran mu naznačil, nech sa vymenia. Goran zatlačil Murphymu ruky za chrbát a otočil ho bruchom k zemi. Keď sa snažil Murphy protestovať, dostal od Gorana päšťou do ucha. Ír pochopil. Bolo jasné, že útočníci, nech to bol ktokoľvek, ho neprišli zabiť. Prestal sa hýbať a sústredil sa radšej na dýchanie.

Andy prešiel celú cestu od búdky až k miestu, kde Murphyho trafil päšťou. No nič nenašiel. Čo ak peniaze odovzdal Murphy už včera? Ale prečo? Vždy to bola streda po druhej výplatnej sobote. Žeby to posunuli kvôli veľkonočným sviatkom? Najradšej by sa Murphyho na to rovno opýtal, ale to bol príliš veľký risk. Jeho angličtinu by spoznal. Z haly sa začali ozývať prvé hlasy robotníkov, ktorí prichádzali na smenu. O chvíľu sa objaví aj predák Collins. Goran sa zmä-

tene pozeral na Andyho s nástojčivou otázkou v tvári. Čo teraz?

Hlasy z haly zneli čoraz hlasnejšie. Počul ich aj Murphy, ktorý sa pokúsil kričať. Goran mu rukou zapchal ústa. Andy vykukol smerom do zadného dvoru. Zatiaľ tam stále nikto nebol.

Dal tomu ešte poslednú šancu. Začal odznova prehľadávať Murphysho vrecká. Rukou sa obtrel o rozkrok, kde zacítil nezvyčajné vlhko a teplo. Murphy sa pošťal. Ten úder a vrece cez hlavu ho museli vydesiť na smrť. Aj oveľa statočnejší chlapi by sa v takejto situácii pomohli.

Vo dverách sa objavil Repa. Pobúchal Gorana po pleci a naznačil mu, že idú podnikové stráže. Goran odtrhol Murphymu zo saka jeho predácky odznak s osobným číslom, uštedril mu ešte jeden úder do hlavy a vyskočil na nohy. Druhou rukou ťahal za rameno Andyho, ktorý sa ale nechcel vzdať svojej misie. Kŕčovitě sa držal Murphysho a rukou mu prechádzal ešte raz nohavice. Keď druhýkrát narazil na premočené miesto, spomenul si na svojho židovského kamaráta Loliho a dostal bláznivý nápad. Vopchal Murphymu ruku do trenírok. Cítil, ako sa jeho dlaň obtrela o Murphysho penis. A potom, hneď ako ním druhýkrát šklbol Goran, zacítil premočený papier. Sanavabič. Tak sem si si to vopchal.

„Joe!“ zakričal už na Andyho naliehavo Repa, ktorý ho nechcel prezradiť, a tak zvolil prvé americké meno, ktoré mu prišlo na um. Andy vyskočil na nohy, vrazil Repovi do rúk premočenú obálku a rozbehol sa dverami von do zadného dvora. Goran utekal smerom k výhrevni, kde sa mal o chvíľu hlásiť do práce. Repa mal niekoľko

sekúnd, aby opustil fabriku skôr, ako sa stráže dozvedia, že jedného z predákov napadli. Pri vozíkoch s vápencom Andy zastal a padol na kolená do snehu. Potreboval sa vydýchať a upokojiť. Vopchal obe ruky do snehu a snažil sa z nich umyť Murphyho moč. „Krista Máriu, fuj!“ uľavil si a utieral si ruky do nohavíc. Poobzeral sa okolo seba, či ho náhodou niekto nevidel. Vreče, čo mal ešte pred chvíľou na hlave, vopchal do haldy mokrého vápenca vo vozíku, ktorý smeroval na vysypanie do vsádzky. Pomalým krokom sa pobral k svojej hale, kde sa chcel prezliecť do pracovných nohavíc. Nebol posledný. Práve, keď si na tretí pokus roztrasenými rukami skúšal zapnúť rázporok, vošiel do šatní mladučký Ďuro Breznaj, ktorý mu nadšený zvestoval neuveriteľnú novinu. „Pobili Murphyho!“ „Konečne,“ odpovedal Andy a Ďuro súhlasne prikývol.

Murphy sa už v ten deň na smene neukázal. Andy sa snažil nemyslieť na to, čo sa o šiestej stalo. Posúval s chlapmi obrovské panvové nádoby s roztaveným železom ku konvertorom starých bessemerov alebo k martinským peciam. V tej chvíli preňho neexistovalo nič iné, len táto práca a kaliaca sa oceľ pred ním. Už dlho nemal takúto radosť z roboty. Užíval si každý pohyb, ktorý pri tom musel vykonať. Nevadili mu ani prskajúce kúsky roztaveného železa, ktoré vystrekovali na všetky strany, keď sa do vsádzky prisypal vápenec či pálené vápno. Cítil sa ako kedysi doma, keď s vidlami vyhadzoval haldy sena na zarovnané stohy slamy v humne a malé, vysušené kúsky trávy lietali všade okolo a zarezávali sa mu do spoteného krku za golierom. Nevšímal si to. Kdesi hlboko vo vnútri cítil zvláštnu radosť. Bol spokojný.

Až po polnoci, keď sa na jeho smene odpíchla už asi dvadsiata várka ocele a vo fabrike sa stále neobjavila polícia, začal myslieť aj na niečo iné. Podarilo sa Repovi dostať peniaze von z fabriky? Predal ich Terčimu, ktorý ich mal uschovať na dohodnutom mieste? Má Murphy nejaké podozrenia, kto to mohol byť? Predsa len, Repa kričal a ten hlas mohol Murphy spoznať. Až teraz, keď si cez prestávku o jednej v noci vyberal z dinerky jedlo od Anny, pocítil bolesť v hánkach. Obzrel si nenápadne ruku, ktorou trafil Murphyho. Akákoľvek odrenina, spôsobená niečím iným ako popálením, by tu mohla vzbudiť podozrenie. Ruka však bola v poriadku. V tom do šatne plnej prežúvajúcich chlapov nakukol Janko Klacik. „Andy! Mal si odkaz na bráne! Sestra dobre dorazila, už je v Hamburgu,“ zakričal a zamával na neho čiapkou. Andy odrezal nožom poriadny kus klobásy a hodil ho smerom k Jankovi. „Dzekujem,“ usmial sa Klacik a odkráčal.

Andy sa oprel hlavou o skrinky za sebou a zošuchol sa na lavicu. Vnútro mu zalialo príjemné teplo. Všetko sa podarilo. Správa o sestre bol dohodnutý signál od Repu, že peniaze sú u Terčiho. Andymu sa po tvári rozlial široký úsmev. Keď nadránom zahučala siréna, kráčal zo zlievarne do šatní krokom, akoby mu patrilo celý svet. Nevystrašil sa ani, keď im Collins v šatniach oznámil, že sa má celá smena zhromaždiť na dvore pred údržbárskou halou. Vedel, že ak by čokoľvek mali, už by si poňho prišli. Policajti, ktorí sa vo fabrike objavili, sa len snažili vypočuť svedkov. Nikto však nič nevidel, ani nepočul. Tak si nechali len tých, ktorí Murphyho našli pri skrinkách v sklade. Po tom, ako im opísali, čo videli,

pustili aj tých. Murphy nepodal žiadne oznámenie. Na otázku, či mu niečo zmizlo, odpovedal, že nie. Čierne peniaze priznať nemohol. To by bol okamžitý vyhadzov z pomerne teplého miestečka.

Bolo jasné, že to, čo nemôže vyšetriť polícia, budú vyšetrovať Murphyho kumpáni. Andy si nerobil ilúzie. Vedel, že skôr či neskôr sa budú Collins a iní chcieť porozprávať aj s ním. Ale teraz sa blížila Veľká noc. A nikto si nechcel kaziť sviatky.

Andy sa cestou z fabriky zastavil u Hagera, ktorý nalieval aj takto za rána. V krčme sedelo zopár chlapov, ktorí sa vracali zo šichty z opačnej strany rieky, a zvesti o bitke na južnej strane sa k nim dostali až teraz. „Vraj to bol nejaký Joe, zrejme Ír. Asi si medzi sebou vybavujú účty,“ vravel postarší vyziabnutý chlapík so silným liptovským prízvukom, čistiac si fúzy od peny piva. „Nie, vravím ti, to boli naši,“ nesúhlasil s ním druhý, ktorého opálená tvár prezrádzala, že robí na jednej zo siedmich vysokých pecí Eliza. Lipták sa obrátil k Andymu na bare, pretože videl jeho odznak z J&L. „Hej, ty si z južnej?“ zakričal na neho. Andy prikývol. „Boli to naši?“ opýtal sa zvedavo. Andy sa usmial. „Naši? Naši sa držia Boha,“ zamrmlal a odpil si z piva. „Nehovorím ti, ajriš džob to bol,“ presviedčal ďalej svojho kumpána. Ten nesúhlasne krútil hlavou. „Íri držia spolu, to musel byť niekto z našich. A nech mu Boh žehná,“ zdvihol pohár na prípitok. Andy tak urobil tiež. „Nech žije Joe!“ povedal.

Náhľivo dopil pivo a zaplatil. „Len jedno?“ opýtal sa spoza baru Andrejčák, ktorý sa tu zamestnal po tom, ako prišiel kvôli Írom o prst a zaprisahal sa, že do fabriky

už nevstúpi. „Bratranec ti tu včera urobil účet za desiatich,“ zasmial sa. „Terči? Bol tu?“ opýtal sa zaskočene Andy. „Bol. Tri fľaše whisky tu padli. Pozýval polovicu krčmy. Okrem Írov a Nemcov,“ smial sa Andrejčák. „Kedy odišiel?“ „Pred polnocou,“ povedal barman a zobral spreď Andyho prázdny pohár. „Dovidžeňa,“ rozlúčil sa Andy a pobral sa smerom k Šestnástej, kde za slovenským kostolom býval aj Terči. Nástoľčivo zabúchal na dvere. Otvorila mu Alžbeta, Terčiho žena. „Ander ešte spí, cez víkend má dvojité šichtu,“ povedala mu poloseptom. „Zobuď ho, Eržika, je to dôležité,“ nájstojil Andy. „Prišiel neskoro v noci, potrebuje sa...“ chcela pokračovať Eržika, ale Andy roztvoril dvere, posunul ju na bok a vošiel do bytu. Zahol hneď do spálne, zabuchol za sebou dvere a sadol si na okraj posteľe.

Zalomcoval svojím bratrancom, akoby bol mŕtvy. „Andy, kde sa tu berieš?“ privítal ho prekvapene rozospatý Terči. „Kde sú peniaze?“ začal Andy stroho. „Tam, kde sme sa dohodli. Pod tunelom,“ nechápavo sa pozeral na Andyho, ktorý vyzeral nahnevane. „Všetky?“ zalomcoval ním druhýkrát Andy. Terči preľaknutý prikývol. „Koľko?“ pokračoval Andy vo výsluchu. „Dvestoštyridsať dolárov.“ „Isto? Vieš, že oni to mali prerátané a že ak to máme urobiť tak, ako chceme, musí tam sedieť všetko na cent,“ dusil v sebe hnev Andy, ktorý tušil, za čo jeho bratranec včera pil u Hagera. „Tak koľko?!“ „Dvestoštyridsať šesť a nejaké drobné,“ priznal Terči. „Nejaké drobné?! Koľko presne?!“ „A tridsať centov,“ dopovedal Terči a do očí sa mu hrnuli slzy. „Boha, Terči,“ pustil ho Andy z rúk a sadol si na stoličku. „Toto nie sú špásky u nás doma za humnom. Vieš, s akými ľuďmi sme si teraz za-

čali?“ Terči sa snažil postaviť z postele a obliecť si nohavice. „Pôjdu dom po dome tu na našej strane, kým nenájdu niečo podozrivé. A ty ešte ten večer rozhadzuješ doláre v krčme, akoby si bol Carnegie,“ krútil hlavou Andy. „Budeme mať dieťa,“ zašepkal do ticha Terči. „Včera mi to Eržika povedala. Chcel som to osláviť. Tých sedem dolárov vrátim,“ dokončil, uhýbajúc pred Andyho očami. Andy sa postavil. Chvíľu bol ticho. Potom potľapkal bratranca po pleci. „Gratulujem,“ povedal. Nasadil si klobúk, vo dverách sa ešte raz zastavil a otočil sa k Terčimu. „Do pondelka nech sú tie peniaze pokope,“ povedal a odišiel.

Murphyho až do Veľkej noci už vo fabrike nevideli. Na jeho miesto prišiel O'Leary, ktorý predtým robil predáka v Hazelwoode, na severnom brehu rieky. Povrávalo sa, že Íri chystajú odvetu. Prvé dni po incidente však ničomu takému nenasvedčovali. „Nech sa tu dialo čokoľvek, mňa zaujíma hlavne to, aby ste robili svoju robotu a robili sme najlepšiu oceľ v hutách,“ povedal O'Leary, keď preberal Murphyho skupinu. „Kým tak bude, nemusíte sa obávať problémov,“ dodal. „Ak tu bude ešte jeden incident, je mi jedno, či bude na vine Ír, Nemec, alebo Hunkie, vyhodím ho odtiaľto ako posledného všivavého psa,“ zahromžil. Andymu sa tento ryšavý, trošku šušľajúci chlapík pozdával. Aj keď slovo Hunkie ho zbolelo, vnímal, že tento O'Leary bude z trochu iného cesta. Po príhovore nariadil rozchod. Žiadne reči o nejakom fonde či poplatkoch navyše. Samozrejme, nič to ešte neznamenalo. Do ďalšej povýplatnej stredy bolo ďaleko a možno si tieto neprijemné veci chcel O'Leary nechať na neskôr. Každopádne, nový predák zjavne

chápal, prečo sa Murphymu stalo to, čo sa stalo, a nechcel riskovať konfrontáciu. Aspoň nie teraz, kým sa nevedelo, kto vlastne za celým incidentom bol. Či išlo o jednotlivca, alebo organizovanú skupinu.

Murphyho stretol Andy na Bielu sobotu pred pekárňou Kohlers. Vychádzal práve z obchodu, sánku mal ešte celú modravú a oko podliate krvou. Andy kráčaľ s Annou do kostola. Pred Kohlerovým výkladom sa im stretli oči. Andy si dal záležať, aby v jeho pohľade nebol ani kúsok nenávisti či pohrdania. Úslužne si chytil okraj klobúka. „Good evening, Mr. Murphy,“ pozdravil. Murphy kývol hlavou. Vyzeral unavene a ustarostene. Andy nepotreboval veľa fantázie, aby si vedel predstaviť, čo asi jeho bývalý predák teraz zažíva vo svojej komunite. Pripravil svojich bossov o takmer dvestopäťdesiat dolárov a pošramotil dovtedy neotrasiteľnú vieru, že Íri sú nedotknuteľní. Toto tabu bolo zrazu minulosťou.

Pred kostolom už bola pred pol siedmou veľká vŕava. Na dvore pred vchodom horeľ oheň, od ktorého mal po zotmení páter odpaľovať paschál. O pol siedmej sa ozvali zvony, ktoré pred tromi rokmi pre Kostol svätého Matúša odlievali chlapi práve z Andyho partie. Muži boli v dobrej nálade. Akoby o chvíľu, keď posledné lúče slnka zmiznú za kopcami starého Birminghamu, ako South Side volali pred rokmi domáci, nemal vstať z mŕtvych iba Kristus, ale aj všetci Slováci na Sáhšajde, ktorí ležali vo svojom imigrantskom hrobe, ukrižovaní útlakom tých, pre ktorých boli len lacnou pracovnou silou bez duše.

Andy si to všimol už v piatok vo fabrike. Chlapi sa nekrčili, keď prechádzali popri dozorcoch, a keď chýbala

voda, alebo im nakladali do vozíkov o čosi viac, nebáli sa ísť za predákom. Tá neviditeľná ruka, ktorá poslala k zemi Murphyho, akoby sa vznášala nad celými oceľárňami a vynárala sa z kúdolov dymu na oblohe za každým, keď niekde niekto na smene začal pokrikovať na robotníkov alebo sa oboril na vedúcich smeny.

Z košíkov žien pred kostolom rozvoniavali posvätené jedlá. Zreteľne bolo cítiť najmä šunku a údené klobásky, ale aj vajíčka, syrek či čerstvý chren. Deti sa snažili v nestráženej chvíľke ukoristiť si z košíkov aspoň kúsok paschy, mäkkého bieleho chlebička, ktorý sa piekol len raz v roku. Chlapi pobafkávali z fajok, a aj keď ako prvé rozoberali novinky z domova, ktorý už niekoľko mesiacov volali Československo, po chvíli sa aj tak dostali k tomu, čo sa udialo v stredu vo fabrike. Každý dúfal, že aspoň niekto bude vedieť niečo viac a potvrdí, že to bol niekto z ich komunity.

„Ščesclivu Veľkú noc,“ potľapkal po pleciah Andyho jeho bratranec a podal mu ruku. „Terči, ščesclive šviatky aj tebe,“ povedal Andy a objal ho. Všetko bolo urovnané. „Tvoj otec by bol na teba hrdý,“ povedal mu Terči. Chlapi začali postupne vysypávať fajky a vchádzať do kostola. Miništranti sa pomaly zhromaždili okolo ohňa. Zohrievali kadidlo, ktoré o chvíľu naplní svojou nezameniteľnou arómou celý kostol. Páter Juraj Barlock zamával na Andyho. „Včera sa ti pri pašiách trochu triasol hlas,“ povedal. „Máte tu zimu v kostole,“ odpovedal mu. „Andy, že s tým napadnutím vo fabrike nič nemáš ty ani nikto z našich?“ opýtal sa vážne páter. „A opýtam sa ťa to aj v spovednici, tak si dobre rozmysli, čo mi povieš tu a potom pred Bohom,“ pripomenul mu,

že pred ním svoje hriechy aj tak neutají. Andy sa pozrel farárovi priamo do očí. „Nepovráva sa, že to bol nejaký Joe? Ja som Slovák, a my Slováci sa držíme Boha, otče,“ pripomenul mu na oplátku jeho vlastné slová. „Dobre,“ povedal farár a pobral sa k ohňu. Takmer všetci chlapci už boli dnu.

Ako posledný sa objavil Jožo Repa. Odchytil si Andyho na rohu kostola. „Tak ako?“ opýtal sa nedočkavo Andy. „Urobí to pre nás,“ odpovedal stroho Repa a stlačil Andymu ruku. „Ščesclive šviatky, Joe,“ pobúchal ho po pleci a usmial sa od ucha k uchu. Andy ešte chvíľu stál sám pred kostolom. Tak Bačkora to pre nich urobí. To bola skvelá správa. Posledná vec, ktorú ostávalo urobiť, bola vyriešená. Goran, Repa a Andy sa ešte vo štvrtok dohodli, že peniaze od Murphyho nerozdajú Slovákom. Jednak ani presne nevedeli, kto každý mal svoje dva doláre v obálke, a potom, nikoho by tie peniaze z biedy aj tak nevytrhli. Najlepší spôsob, ako Írom vyslať signál, že tu nešlo o obyčajnú krádež, ale o vyhlásenie vojny ich systému, bolo vrátiť tie peniaze im, ale tak, aby na ne nemohli siahnuť.

Andy rozhodol, že všetky peniaze do posledného centu dajú írskemu Donnellyho sirotincu Roselina Center v Hill Districte, ktorý spravovali írske rehoľné sestry. Potrebovali len vymyslieť, ako im tú sumu poukázať. Aby sa peniaze nestratili, najistejšou cestou bola banka. Ale tam by museli prezradiť svoju totožnosť. A tak Jožo Repa prišiel s nápadom, že vklad by mohol urobiť niekto, kto sa už nadobro vracia do starej vlasti a už sa nikdy do Pittsburghu nevráti. Klacikov švagar mal kamaráta v Homesteade, ktorý už mal kúpené šífkarty pre

celú rodinu. Odchádzali po Veľkej noci. A ten súhlasil. Peter Bačkora zo Šariša sa tak v apríli 1919 stal jedným z najštedrejších dobrodincov sirotinca, o ktorom dovtedy vôbec nič nevedel.

Andy sa posadil na svoje miesto a zahľadel sa na kríž nad oltárom. Keď sa kostol ponoril do tmy a oltár osvietil len slabý mihot veľkonočnej sviece, myslel na svojho otca. V rukách zvieral jeho modlitebnú knižku, ktorú od neho dostal, keď ho vyprevádzal na cestu za oceán. V nej mal zastrčenú aj fotografiu prezidenta Masaryka. „Už sa nebojím tmy, apo,“ zašepkal akoby pre seba a zahľadel sa na veľký nápis nad oltárom. Poďte ku mne všetci, ktorí sa namáhate a ste preťažení, a ja vás posilním. Mal pocit, akoby tie slová z Matúšovho evanjelia hovoril ťažko pracujúcim robotníkom okolo seba on sám. „Nébojte sa, ja som tó, álelúja,“ zanôtil páter do preplneného kostola a Andymu sa po líci skotúlala slza. V tej vete akoby dostal rozhrešenie, ktoré už nikdy od kňaza v tejto spovednici nedostane. Bolo mu to však jedno. Už sa totiž nebál.

Boh vypočul Slovákov. Vypočul jeho. A možno vypočul modlitby Loliho, ktorý si práve v tej chvíli v Squirrel Hill sadal k pesachovej večeri. Možno boh Židov má pre spravodlivosť väčšie pochopenie. Nech im už šťastie priniesol ktokoľvek, Andy sa cítil po dlhej dobe naplnený. Vtedy dávno na lodi, keď napadol toho nešťastníka kvôli kvetom, sa zaprisahal, že už nikdy nikoho neudrie. Svoj sľub musel porušiť. Necítil sa však previnilo. Práve naopak. Prvýkrát v živote mal pocit, že je na správnom mieste a robí správnu vec. Cítil sa ako kapitán lode Imperator, ktorému tleskajú pasažieri na

všetkých palubách. Ak by neprišiel do Ameriky, nikdy by sa nestal tým, kým v ten večer zrazu bol.

Už o pár dní môže byť všetko inak. Íri zistia, kde skončili ich peniaze, a pochopia, že v oceliarniach majú problém. Určite skúsia zatlačiť. Budú podplácať, budú chcieť všetko vrátiť do starých kolají. Zistiť, kto je ten Joe, ktorý porušil rokmi nedotknuteľné pravidlo celej Steel Valley. V tej chvíli sa tým však netrápil. Prvýkrát, odkedy prišiel do Pittsburghu, bol hrdý. Cítil sa ako Slováč. Viac ako Slováč. Ako skutočný Amerikán!

II.

ŠÍFKARTA A TRINÁŠŤ DOLÁROV

Také leto, ako v roku 1913, si ešte nepamätal. Po poslednom daždi, ešte na konci mája, sa obloha vyjasnila a odvtedy už nespáchlo. Slnko sa v nasledujúcich dňoch zahryzlo do už aj tak tvrdej zeme a teploty vysoko nad tridsatimi stupňami gniavili mladé žito aj jačmeň. Horúci vzduch sa chvel nad úrodou, ktorá sa na poliach skláňala až takmer ku koreňom. Trhliny vo vysušenej zemi vyzerali, akoby sa pod lánmi obilia otváralo peklo. Keď raz nadíde koniec sveta, takto nejako bude vyzeráť. Aspoň Ondrej si to v tej chvíli myslel. Napriek neznesiteľnému teplu hnal kravy na pašu. V tej horúčave sa mu lepil v ústach jazyk na podnebie a opálená koža na krku ho už poriadne svrbela. Zastavil sa uprostred toho mora klasov a zapozeral sa do diaľky. Na chvíľu sa preľakol, že na Kvašnových poliach horí. To ale iba vietor hnal ponad vlniace sa lány kúdole prašnej ornice.

Cítil, ako mu po chrbte steká cícerkom pot. Košeľa sa mu lepila na hrud'. Bosé nohy mal zaprášené, spod pazúch mu do nosa razil nepríjemný puch. V diaľke pred ním sa v horúcom vzduchu na horizonte chvela myšľanská kostolná veža. Brehy Hornádu, ktoré mal po ľavej ruke, sa mu na chvíľu stratili z dohľadu. Bol to neklamný znak toho, že sa blíži k miestu, kde sa do rieky vlieva Torysa. Takto ďaleko ešte s dobytkom nikdy nebol. Po minulé roky chodieval pásť najmä na Čiklovské lúky. Tam však bola teraz, v polovici júla, tráva úplne spálená. Hnedé pásy vyschnutej pôdy sa tiahli od Rúbaniska cez Barónsky kútik až za Gečanský mlyn. Dobytok by tu márne hľadal niečo do žalúdka. Janči Jesenský, ktorý to tu mal prechodené, mu ráno poradil nové miesto na pastvu, za